

ЗАКЛАДИ ВИЩОЇ ОСВІТИ МВС УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

Аброськін В. В., Албул С. В.

У науковій статті досліджено основні положення проєкту Концепції розвитку юридичної освіти в Україні, проаналізовано найбільш дискусійні аспекти та точки зору сучасних науковців. Зазначено, що Концепція розвитку юридичної освіти як програмний документ стратегічного значення, безсумнівно, є своєчасним та соціально зумовленим. Наголошено, що серед багатьох проблемних аспектів проєкту Концепції залишаються питання визначення місця та ролі закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України в системі юридичної освіти, а також запропонована авторами Концепції градація правничих професій і професійної діяльності в галузі права.

Визначено роль та місце закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України, які здійснюють підготовку поліцейських у системі вищої юридичної освіти. Наголошено, що існуюча система підготовки фахівців у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України, що здійснюють підготовку поліцейських за спеціальністю 081 «Право» на різних рівнях вищої освіти, відповідає стратегічним цілям проєкту Концепції розвитку юридичної освіти. Зазначено, що заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України є різновидом та рівноправним елементом усієї системи закладів вищої освіти в Україні. При цьому наявність специфічних умов навчання ні в якому разі не обмежує основних ознак та вимог щодо освітньої та наукової діяльності таких закладів вищої освіти. Заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України посідають у цьому процесі важливе місце, забезпечуючи значний сегмент надання освітніх послуг у сфері юридичної освіти.

Виказуючи власну думку, автори надають пропозиції щодо градації правничих професій і професійної діяльності в галузі права. Запропоновано відповідні зміни та доповнення до проєкту Концепції розвитку юридичної освіти.

Отже, метою цієї статті є аналіз проблемних аспектів визначення місця та ролі закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України в системі сучасної юридичної освіти, надання про-

позицій щодо вдосконалення проєкту Концепції розвитку юридичної освіти.

Ключові слова: вища освіта, заклади вищої освіти, концепція, МВС України, Національна поліція, юридична освіта.

Abroskin V. V., Albul S. V. Higher education institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine in the context of the Concept of Legal Education Development

The scientific article considers the main provisions of the draft Concept of Legal Education Development in Ukraine and analyzes the most controversial aspects and views of modern scholars. It is noted that the Concept of Legal Education Development, as a program document of strategic importance, is undoubtedly timely and socially conditioned. It was underlined that among many problematic aspects of the draft Concept, there are issues of determining the place and role of higher educational establishments with specific training conditions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine in the legal education system.

It was determined the role and place of higher educational establishments with specific training conditions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, which train police officers, in the system of higher legal education. It is emphasized that the existing system of professional training in higher educational establishments with specific training conditions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, which trains police officers by specialty 081 "Law" at different levels of higher education meets the strategic objectives of the draft Concept of Legal Education. It is noted that higher educational establishments with specific training conditions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine are a variety and equal element of the entire system of higher educational establishments in Ukraine. At the same time, the availability of specific training conditions in no way limits the main features and requirements for educational and scientific activities of such higher educational establishments. Higher educational establishments with specific training conditions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine occupy an important place in this process being a significant segment of providing educational services in the sphere of legal education.

The authors express their own point of view providing suggestions for the graduation of legal professions and professional activities in the field of law. Relevant

changes and additions to the draft of the Concept of Legal Education Development are proposed.

Key words: higher education, institutions of higher education, concept, Ministry of Internal Affairs of Ukraine, National Police, legal education.

Постановка проблеми та її актуальність. Натепер фахівцями відзначаються існуючі проблеми невідповідності змісту юридичної освіти та якості підготовки в правничих школах сучасним вимогам ринку праці й викликам, що стоять перед демократичним суспільством, глобальним тенденціям розвитку та завданням професійної діяльності правників у різних сферах. Разом із тим євроінтеграційні вектори розвитку України зумовлюють необхідність реформування вітчизняної системи юридичної освіти, її закріплення в сучасному світовому освітянському та науковому просторі. Досягненню цих стратегічних цілей, оптимізації системи й структури підготовки правників та її узгодження із сучасними міжнародними і європейськими стандартами, безсумнівно, сприятиме розроблення і реалізація Концепції розвитку юридичної освіти (далі - Концепція) [18]. Однак існуючий проєкт Концепції, який жваво обговорюється в освітянських та наукових колах, під час парламентських слухань, на шпальтах друкованих та інтернет-видань, є доволі спірним та таким, що потребує подальших ґрунтовних опрацювань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Натепер проблемні аспекти новелізації системи юридичної освіти та концептуалізації її подальшого розвитку ставали предметом дискусій, обговорення та аналітичних досліджень значного кола фахівців, серед яких: Д.С. Азаров, Ю.Г. Барабаш, А.М. Бойко, А.П. Бутенко, А.О. Вітренко, В.В. Віхляєв, Ю.М. Гришина, А.М. Демчук, М.В. Жернаков, С.І. Іщук, С.М. Квіт, Н.С. Кузнєцова, Р.О. Куйбіда, Р.М. Лещенко, А.М. Мірошниченко, І.В. Назаров, П.С. Пацурківський, О.М. Пижов, В.В. Шаблистий, С.В. Шевчук, І.І. Шемелинець та інші. Разом із тим серед багатьох проблемних аспектів проєкту Концепції, на наше переконання, залишаються питання визначення місця та ролі закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України в системі юридичної освіти, а також запропонована авторами Концепції градація правничих професій і професійної діяльності в галузі права.

Метою статті є аналіз проблемних аспектів визначення місця та ролі закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України в системі сучасної юридичної освіти, надання про-

позицій щодо вдосконалення проєкту Концепції розвитку юридичної освіти.

Виклад основного матеріалу. У проєкті Концепції зазначається, що метою юридичної освіти є формування компетентностей, необхідних для розуміння природи і функцій права, змісту теоретичних засад (доктрин), принципів і основних юридичних інститутів, застосування права, а також меж юридичного регулювання різних суспільних відносин. Здобувачі юридичної освіти повинні бути готові до захисту прав людини та основоположних свобод, утвердження верховенства права, будучи відданими принципам людської та професійної гідності, справедливості, рівності, неупередженості, незалежності, співпереживання та дотримання високих етичних стандартів. Проблемою, яка потребує розв'язання, є невідповідність змісту юридичної освіти та якості підготовки в правничих школах сучасним вимогам ринку праці та викликам, що стоять перед сучасним демократичним суспільством, глобальним тенденціям розвитку та завданням професійної діяльності правників у різних сферах діяльності [18]. За твердженням авторів проєкту Концепції, проявами проблеми сьогодні є: недостатній рівень теоретичних знань та практичних навичок у значній частині випускників правничих шкіл України; брак уваги до формування у здобувачів юридичної освіти цілісного світогляду правника з розумінням суспільної місії, цінностей та значення правничої професії для утвердження верховенства права в сучасному демократичному суспільстві; непрозора система формування державного замовлення на підготовку правників; відсутність ефективної внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладах вищої освіти (далі - ЗВО); недостатньо висока якість наукових досліджень у сфері права та їх невідповідність сучасним потребам держави і суспільства; надмірна кількість закладів вищої освіти, що готують правників; низький рівень працевлаштування випускників правничих шкіл. При цьому вказана проблема зумовлена такими причинами: неспроможністю багатьох правничих шкіл самостійно провести модернізацію змісту юридичної освіти та організації освітнього процесу; неготовністю багатьох науково-педагогічних колективів правничих шкіл до впровадження сучасних технологій навчання та вимог до оцінювання результатів навчання здобувачів освіти; відсутністю або недостатністю практичної складової частини в більшості освітніх програм підготовки правників та складнощами системного залучення правників-практиків до викладання права;

загальним толеруванням академічною спільнотою порушень академічної доброчесності; недосконалістю системи прийому на навчання до юридичних шкіл; відсутністю ефективних механізмів гарантування якості освіти на національному рівні та на рівні юридичних шкіл; неможливістю для приватних юридичних шкіл конкурувати за державне замовлення на підготовку юристів [18]. Проктом Концепції передбачено, що її метою є створення умов для модернізації змісту юридичної освіти, спрямованих на: встановлення стандартів вищої юридичної освіти для досягнення стратегічних пріоритетів реформи правосуддя в Україні; відповідність освіти сучасним очікуванням і викликам суспільства; підвищення конкурентоспроможності випускників юридичних шкіл на ринку праці; формування ґрунтовних теоретичних знань та практичних компетентностей юристів; підвищення рівня обізнаності щодо питань професійної етики та прав людини; розуміння фундаментальної ролі юриста в утвердженні верховенства права через захист прав і свобод людини [18].

Концепція розвитку юридичної освіти як програмний документ стратегічного значення, безсумнівно, є своєчасним та соціально зумовленим [5]. Як справедливо вказують фахівці, «за останні 10 років це далеко не перша спроба прийняти єдиний стратегічний документ, але завжди перпоною для цього ставала відсутність узгодженого бачення щодо засад та напрямів такого реформування. Концепція - це програмний документ, який окреслює маркери розвитку освіти на тривалий період. Вона не має бути надто деталізована, але водночас повинна окреслювати конкретні цілі, досягнення яких сприятиме підвищенню якості юридичної освіти» [21]. Розмірковуючи щодо своєчасності та необхідності реформування системи юридичної освіти в Україні, П.С. Пацурківський слушно наголошує, що «свої особливі вимоги пред'явило до цілей та змісту цих реформ XXI століття. У розвинутих країнах світу відбулася зміна засадничої ролі юристів у суспільстві - із сервісної на елітоутворюючу роль. Це зумовило потребу оволодіння юристами додатковими компетентностями, передусім світоглядного та системного характеру» [6].

Під час Парламентських слухань у листопаді 2020 року фахівцями було зосереджено увагу на найбільш дискусійних аспектах проєкту Концепції. Таким, зокрема, ми вважаємо питання про начебто неспроможність закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання забезпечити здобувачам вищої освіти свободу в отриманні пра-

вових знань та нездатність підготувати юристів з високими етичними цінностями й усвідомленням професійної відповідальності за впровадження верховенства права.

З цього приводу ми поділяємо точку зору В.В. Шаблисто, який зазначає, що позиція деяких науковців, які відверто лобіюють інтереси окремих юридичних шкіл, говорячи про те, що заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання системи МВС України не здатні підготувати юриста, який буде затребуваний на ринку праці та зможе якісно виконувати функції судді, нотаріуса, адвоката та прокурора, існує вже тривалий час та має опосередковані ознаки спроби монополізувати систему юридичної освіти [20].

Разом із тим існує й інша точка зору. Відстоюючи позицію чіткого розмежування між закладами вищої освіти права здійснювати підготовку здобувачів за спеціальностями 081 «Право» та 262 «Правоохоронна діяльність», П.С. Пацурківський та Р.О. Гаврилюк зазначають, що в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України буттєві умови непридатні для здобуття у студентів-юристів атрибутивних компетентностей юриста нового типу [7]. Адже «квінтесенцією, найголовнішим призначенням цих ЗВО є підготовка фахівців для правоохоронних органів України, мета яких у свою чергу полягає в протидії злочинності в Україні, в легітимному застосуванні права, а сили. Основоположною світоглядною дисципліною для студентів спеціальності «Правоохоронна діяльність» є кримінологія, а такою дисципліною у фаховій підготовці - криміналістика. Проживають ці студенти не у звичайних будинках, квартирах чи гуртожитках, а відповідно до ціннісної концепції суб'єкта Мішеля Фуко - у казармах, хоча за формою вони можуть мати сучасні демократичні іміджеві найменування. Головне в них - формування особливої системи цінностей, провідною серед яких є самовіддане служіння державі. Такий спосіб життя формує у них світогляд, стиль мислення і поведінки солдата, для якого найсвятіше - виконати команду прямого чи вищого за посадою командира, а найвища цінність завжди і повсюдно - захищати державу та її інституції, служити державі. У такій напіввійськовій атмосфері функціонування вишу правоохоронного типу не може не деформуватися в тому ж напрямі й підготовка студентів спеціальності «Право». У них формується стійке сприйняття права як системи команд, розмивається чітка межа між конституційними правовими нормами, нормами звичайних законів і приписами підзаконних актів.

Чи не вирішальну роль у цьому відіграє викладацький склад ЗВО правоохоронного типу, який пройшов необхідну життєву виучку переважно в тій же правоохоронній системі й дивиться на світ крізь ґрати наказів, обмежень та заборон, формує в цьому ж ключі світогляд усіх студентів ЗВО, а не лише тих, хто здійснюватиме правоохоронну діяльність. За цих умов і випускники спеціальності «Право» правоохоронних вишів мають переважно світогляд солдата та за набутою у ЗВО звичкою, що переростає з часом у внутрішню потребу, спроможні здійснювати переважно «наказове правосуддя» за велінням «командирів життя» [7]. На думку прихильників зазначеної позиції, це «фундаментальне протиріччя в Україні між потребою чинити нове правосуддя та продовженням «викидання» в число нових правників переважаючої кількості останніх зі світоглядом солдата особливо гостре, а тому потребує політичної волі найвищого керівництва держави для його невідкладного кардинального подолання [7]. Інші автори (І. Шемелинець, К. Грищенко) кардинально зазначають, що «такі заклади мають готувати фахівців з правоохоронної діяльності, поліцейських, для яких має дійсно бути спеціальна, професійна підготовка, проте не в межах спеціальності «Право» [21]. Як зазначає Ю.Г. Барабаш, «система підготовки за вказаною спеціальністю, особливо в закладах МВС, характеризується низкою специфічних рис, не притаманних класичній правничій освіті як гуманітарній підготовці. Передовсім ідеться про виховання правоохоронців у душі суворої дисципліни та дотримання статутних відносин, що дозволяє випускникам надалі легко адаптуватися до ієрархічно побудованої системи в інституціях з охорони правопорядку. Сюди ж можна додати і відсутність можливості використання таких сприйнятих у європейському гуманітарному освітянському просторі інститутів, як академічна кредитна та ступенева мобільність. А це дуже важливо з огляду на те, що в осіб, які вибиратимуть покликання працювати в правничій професії, тобто діяльність, пов'язану зі здійсненням правосуддя чи забезпеченням його здійснення, повинне формуватися критичне мислення та здатність ухвалювати незалежні, самостійні рішення, які інколи навіть можуть вступати в «конфронтацію» з усталеним доктринальним уявленням про вирішення тих чи інших життєвих ситуацій» [3]. При цьому Ю.Г. Барабаш наголошує, що професійна підготовка поліцейських кадрів має відбуватися у закладах МВС та Національної поліції за спеціальністю «Правоохоронна діяльність», яка,

безсумнівно, повинна передбачати вивчення правових дисциплін в обсязі, необхідному для здійснення функцій охорони правопорядку, та значну практичну підготовку [3].

Автори наведених вище думок, які є представниками «класичних» правничих шкіл, аргументують свої позиції необхідністю чіткого розмежування правничої діяльності зі здійснення правосуддя чи його забезпечення та діяльності правоохоронної [1]. Тобто правнича діяльність має бути пов'язана виключно зі здійсненням правосуддя чи його забезпеченням. Крім цього, на підтримку власної позиції науковці зауважують, що «найбільш раціональним вирішенням проблеми, що аналізується, слід визнати гармонізацію та синхронізацію реформи правничої та відомчої (системи МВС) освіти. Тим паче, що МВС уже розроблений проект реформи власної відомчої освіти, ключовими положеннями якої є створення трирівневої системи поліцейської освіти, академії поліції в кожному університеті МВС, акцент на практичну підготовку в органах Національної поліції тощо» [3]. Аналізуючи проект Концепції реформування юридичної освіти в Україні у світлі отриманих відгуків за результатами регіональних обговорень, Ю.Г. Барабаш указує, що «поза увагою експертів та журналістів, які активно коментували конституційну реформу, залишився факт появи в Конституції таких трьох принципово важливих конструкцій, як «професійна правнича допомога» (ст. 131-2), «професійна діяльність у сфері права» (ст. 127) та «правнича професія» (ст. 131)» [2]. Додатковим аргументом, за твердженням Ю.Г. Барабаша, є положення Резолюції Загальних зборів членів Європейської асоціації правничих шкіл (European Law Faculty Association), в якій члени Асоціації закликають усі відповідальні інституції Європейського Союзу та Ради Європи гарантувати те, що «юридична освіта буде надаватися університетами, які в межах наданих їм академічних свобод заохочують свободу думки і слова, так само як і академічну мобільність» [3]. Таким чином, як зазначає науковець, висловлені міркування дозволяють заперечити можливість віднесення до правничої освіти будь-якої іншої освіти, за винятком здобутої за спеціальністю «Право». Головний аргумент зумовлений змістом навчання: ми повинні гарантувати, що особи, які претендують на зайняття посад, пов'язаних зі здійсненням правосуддя чи його забезпеченням, будуть володіти достатніми знаннями з основних галузей права, вільним та професійним мисленням [3]. Як бачимо, питання правничої освіти тут

пов'язується з градацією правничих професій і професійної діяльності в галузі права, до якої представники «класичних» правничих шкіл відносять виключно діяльність, пов'язану зі здійсненням правосуддя чи його забезпеченням.

Вищенаведені думки вбачаються нам дискусійними. Відповідно до чинного законодавства вища освіта - це сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти [9]. При цьому під закладом вищої освіти законодавець розуміє окремий вид установи, яка є юридичною особою приватного або публічного права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей [9]. Серед освітніх установ окремо виділяють заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які являють собою заклади вищої освіти державної форми власності, які здійснюють на певних рівнях вищої освіти підготовку курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів для подальшої служби на посадах офіцерського (сержантського, старшинського) або начальницького складу з метою задоволення потреб Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту [9].

Таким чином, заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України є різновидом та рівноправним елементом усієї системи закладів вищої освіти в Україні. При цьому наявність специфічних умов навчання ні в якому разі не обмежує основних ознак і вимог щодо освітнянської та наукової діяльності таких ЗВО. Правовою основою здійснення освітньої діяльності

в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України є закони України та підзаконні акти Міністерства освіти і науки України. Відомчі нормативні акти МВС України регулюють виключно «специфічні умови навчання» та ніяк не йдуть у суперечність із законодавством у галузі вищої освіти [1].

У закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України підготовка здобувачів вищої освіти за спеціальностями 081 «Право» та 262 «Правоохоронна діяльність» здійснюється відповідно до Стандартів вищої освіти на відповідних рівнях (бакалаврському та магістерському) [12; 13; 14; 15]. Освітні програми проходять акредитацію на загальних умовах, відповідно до Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти [8]. Науковий та науково-педагогічний склад закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України, матеріально-технічні та інші умови відповідають Ліцензійним умовам провадження освітньої діяльності [11]. Крім цього, науково-педагогічний склад закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України, крім фундаментальної теоретичної підготовки, має значний практичний досвід, що суттєво впливає на формування у здобувачів ґрунтовних теоретичних знань та практичних компетентностей правників, як це передбачено в проєкті Концепції. Практична складова частина навчання в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України значно дієвіша, ніж у «цивільних» ЗВО, які надають послуги з підготовки юристів, адже слухачів відомчих вишів, зокрема системи МВС, з перших років навчання долучають до заходів правоохоронного спрямування [2, с. 13]. Саме про таку організацію освітнього процесу згадував Ю.Г. Барабаш, вказуючи, що «в американських та європейських правничих школах досить часто в аудиторії до студентів йдуть не рафіновані професори, а правники з виключно практичним досвідом діяльності у правничій професії» [3].

Аргументація «неспроможності» закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України здійснювати освітню діяльність за спеціальністю 081 «Право» наявністю світоглядних розбіжностей, «стилю мислення і поведінки солдата» [6] також не витримує критики. Натепер Національна поліція України - це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Завданнями поліції

є надання поліцейських послуг у сферах: забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [16]. Це вже не державний озброєний орган виконавчої влади, якою свого часу була міліція. Як слушно зауважує В.В. Шаблистий, «Революція гідності та російська збройна агресія створили надпотужний соціальний запит українського народу на формування особистості правоохоронця нової генерації, який служить не державі, а народові. Під правоохоронцем маєтись на увазі та людина, яка стоїть на варті закону, а значить на варті кожного з нас» [20].

Другим дискусійним питанням є можливість скорочення переліку правничих професій до чотирьох: суддя, адвокат, прокурор, нотаріус. Запропонована в проєкті Концепції градація правничих професій і професійної діяльності в галузі права не відповідає вимогам сучасного суспільства і веде до обмеження не лише доступу до професії, а й певною мірою до монополізації правничої професії виключно представниками адвокатури, нотаріату тощо, а також створює передумови певної дискримінації майнового характеру щодо доступу до професії. Відповідно до Листа Міністерства юстиції України від 30.09.2009 року № 31-32/310, до стажу роботи у сфері права зараховується період роботи на посадах з реалізацією повноважень, пов'язаних із правоохоронними, правовиконавчими, правоустановчими функціями. За змістом робота у сфері права передбачає розроблення або застосування норм права і носить систематичний характер [22]. Саме до такої роботи відноситься і діяльність працівників Національної поліції України (слідчих, працівників оперативних підрозділів тощо). Тому ми підтримуємо фахівців, які вважають за доцільне доповнити перелік правничих професій у п. 9 проєкту Концепції і включити до нього слідчих, працівників оперативних підрозділів правоохоронних органів, третейських суддів, наукових і науково-педагогічних працівників, які здійснюють наукові дослідження за правовим напрямом [3].

Слід наголосити, що згадувана вище Концепція запровадження трирівневої моделі підготовки поліцейських, яка начебто виокремлює освіту «поліцейську» від «класичної», передбачає можливість здобуття повної вищої юридичної освіти працівниками Національної поліції України на

бакалаврському і магістерському рівнях у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України [10]. Крім цього, аналіз змісту положень Закону України «Про Національну поліцію» (ст. ст. 21, 23, 72, 74) свідчить, що законодавець передбачає наявність у кандидатів на відповідні посади повної вищої юридичної освіти [16]. Крім цього, призначення на посади поліцейських передбачає проведення конкурсу на службу до поліції та/або зайняття вакантної посади, одним з етапів якого є тестування на знання законодавчої бази [19].

Висновки. Аналіз положень проєкту Концепції розвитку юридичної освіти, розробленого Комітетом Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій, дозволяє стверджувати, що вони містять потенційні загрози створення монополії в системі вищої юридичної освіти та свідчить про необхідність його ґрунтовного наукового доопрацювання. Вважаємо за доцільне висказати такі зауваження та пропозиції:

1. У проєкті закріплено, що «вища юридична освіта - вища освіта ступеня магістра за спеціальністю 081 «Право» галузі знань 08 «Право», здобута на основі повної загальної середньої освіти». Таке визначення суперечить та не відповідає вимогам Закону України «Про вищу освіту», в якому закріплено, що «вища освіта - сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти». Вказаний Закон закріплює, що «підготовка фахівців з вищою освітою здійснюється за відповідними освітніми чи науковими програмами на таких рівнях вищої освіти: початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти; перший (бакалаврський) рівень; другий (магістерський) рівень; третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень; науковий рівень» (ст. 5). Таким чином, положення проєкту суперечать положенням чинного законодавства в галузі вищої освіти та порушують його основні вимоги.

2. У Розділі «Стратегічна ціль 1» проєкту зазначається, що досягнення стратегічної цілі Концепції передбачає, зокрема: «установлення, що підготовка здобувачів освіти за спеціальністю 081 «Право» в системі фахової передвищої освіти та за ступенем молодшого бакалавра та бакалавра не здійснюється». Разом із тим відповідно

до ст. 5 Закону України «Про вищу освіту» перший (бакалаврський) рівень вищої освіти передбачає набуття здобувачами вищої освіти здатності до розв'язування складних спеціалізованих задач у певній галузі професійної діяльності. Другий (магістерський) рівень вищої освіти передбачає набуття здобувачами вищої освіти здатності до розв'язування задач дослідницького та/або інноваційного характеру в певній галузі професійної діяльності». Таким чином, у положеннях проєкту містяться суттєві обмеження прав громадян щодо здобуття певного рівня вищої освіти за певною спеціальністю. Адже відповідно до ст. 4 Закону України «Про вищу освіту» кожен має право на вищу освіту. Крім цього, громадяни України вільні у виборі закладу вищої освіти, форми здобуття вищої освіти і спеціальності. Ніхто не може бути обмежений у праві на здобуття вищої освіти, крім випадків, установлених Конституцією [4] та законами України.

3. У Розділі «Стратегічна ціль 9» передбачена необхідність «забезпечення ліцензування правничих шкіл на основі нових ліцензійних умов провадження освітньої діяльності, що мають бути доповнені особливими вимогами до підготовки фахівців за спеціальністю 081 «Право» за ступенем магістра на основі повної загальної середньої освіти». Таке положення суперечить нормам Закону України «Про вищу освіту».

4. Запропоновані положення проєкту Концепції порушують положення Законів України «Про освіту» [17] та «Про вищу освіту» [9] в частині гарантування автономії та академічної свободи суб'єктів освітньої діяльності.

5. Стосовно підготовки кадрів поліції слід зазначити, що відповідно до положень Закону України «Про Національну поліцію» завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги (ст. 2). Крім цього, відповідно до ст. 23 вказаного Закону до основних повноважень поліції віднесено такі, що зумовлені отриманням вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» відповідного рівня. Відповідно до Стандарту вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (Наказ МОН України від 12.12.2018 р. № 1379) об'єктом вивчення є право

як соціальне явище [13]. При цьому вивчення права та його джерел ґрунтується на правових доктринах, цінностях і принципах, в основу яких покладено права та основоположні свободи людини. Цілями навчання є формування здатності розв'язувати складні спеціалізовані завдання у сфері права з розумінням природи і змісту його основних правових інститутів, а також меж правового регулювання різних суспільних відносин. Теоретичний зміст предметної області становлять знання про: основи поведінки індивідів і соціальних груп; творення права, його тлумачення та застосування; правові цінності, принципи, а також природа і зміст правових інститутів, етичні стандарти правничої професії.

Слід зазначити, що інтегральною компетентністю випускника за спеціальністю 081 «Право» бакалаврського рівня є здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в галузі професійної правничої діяльності, що напряму стосується діяльності поліцейських.

Серед загальних компетентностей слід указати ті, які повною мірою стосуються професії поліцейського, а саме: здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях; знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності; здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово; здатність спілкуватися іноземною мовою; навички використання інформаційних і комунікаційних технологій; здатність учитися й оволодівати сучасними знаннями; здатність бути критичним і самокритичним; здатність працювати в команді; здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів); здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні; здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми.

У свою чергу відповідно до Стандарту вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» для другого (магістерського) рівня вищої освіти (Наказ МОН України від 17.08.2020 р. № 1053) до загальних компетентностей випускника віднесено, крім іншого, такі, що напряму характеризують професію поліцейського: здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; здатність до адаптації та дії в новій ситуації; здатність генерувати нові ідеї (креативність);

здатність приймати обґрунтовані рішення; здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня [12].

Разом із тим слід зазначити, що існуюча система підготовки фахівців у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України, що здійснюють підготовку поліцейських за спеціальністю 081 «Право» на різних рівнях вищої освіти, загалом відповідає стратегічним цілям проекту Концепції розвитку юридичної освіти. Заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України посідають у цьому процесі важливе місце, забезпечуючи значний сегмент надання освітніх послуг у сфері юридичної освіти.

Література

1. Аброськін В.В., Албул С.В. Концепція розвитку юридичної освіти: погляди, думки, протиріччя. *Одеський державний університет внутрішніх справ*. URL: <http://oduvs.edu.ua/news/kontseptsiya-rozvitku-yuridichnoyi-osviti-poglyadumki-protirichchya/>
2. Албул С.В. Інноваційний підхід до організації підвищення кваліфікації науково-педагогічного складу закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських. *Organization of Educational Process for Legal Education Applicants, Innovative Teaching Methods in Higher Education Institutions of Ukraine and EU : Internship Proceedings, October 28 - December 6, 2019. Frankfurt an der Oder, Federal Republic of Germany: European University VIADRINA, 2019. P. 12-16.*
3. Барабаш Ю.Г. Аналіз проекту Концепції реформування юридичної освіти України у світлі отриманих відгуків за результатами регіональних обговорень. URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/NJ_Y.Barabash_Report-on-Draft-LER-Concept-Paper-and-Recommendations-for-Improvement_May-22_2017.pdf (дата звернення: 15.01.2021).
4. Конституція України : закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення: 15.01.2021).
5. Концепція розвитку юридичної освіти потребує подальшого опрацювання та вдосконалення / Національна академія внутрішніх справ. URL: <https://www.naiu.kiev.ua/news/konceptsiya-rozvitku-yuridichnoyi-osviti-potrebuye-podalshogo-oprasyuvannya-ta-vdoskonalennya.html> (дата звернення: 15.01.2021).
6. Пацурківський П.С. Система підготовки юристів - ступенева чи наскрізна? Або сім причин, які зумовлюють необхідність переходу підготовки юристів з вищою освітою за наскрізною магістерською програмою. *Chernivtsi Law School*. URL: <https://law.chnu.edu.ua/systema-pidhotovky-yurystiv-stupenevachy-naskrizna/> (дата звернення: 15.01.2021).
7. Пацурківський П.С., Гаврилук Р.О. Бути чи не бути вищої юридичній освіті в Україні європейською? *Chernivtsi Law School*. URL: <https://law.chnu.edu.ua/buty-chy-ne-buty-vyshchii-yurydychnii-osviti-v-ukraini-yeuropeiskoiu/> (дата звернення: 15.01.2021).
8. Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2019 № 977. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0880-19#Text> (дата звернення: 15.01.2021).
9. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 15.01.2021).
10. Про затвердження Концепції запровадження трирівневої моделі підготовки поліцейських : Наказ МВС України від 29 січня 2018 р. № 51. URL: http://search.ligazakon.ua/_doc2.nsf/link1/MVS815l (дата звернення: 15.01.2021).
11. Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.01.2021).
12. Про затвердження Стандарту вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» для другого (магістерського) рівня вищої освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 17 серпня 2020 № 1053. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/08/081-pravo-magistr.pdf> (дата звернення: 15.01.2021).
13. Про затвердження Стандарту вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 12 грудня 2018 р. № 1379. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-standartu-vishoyi-osviti-za-specialnistyu-081-pravodlya-pershogo-bakalavrskogo-rivnya-vishoyi-osviti> (дата звернення: 15.01.2021).
14. Про затвердження Стандарту вищої освіти за спеціальністю 262 «Правоохоронна діяльність» для другого (магістерського) рівня вищої освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 22 жовтня 2020 р. № 1294. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/10/23/262_Pravookhoronna_diyalnist_mahistr.pdf (дата звернення: 15.01.2021).

15. Про затвердження Стандарту вищої освіти за спеціальністю 262 «Правоохоронна діяльність» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 30 квітня 2020 р. № 578. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/05/2020-zatverd-standart-262-b.pdf> (дата звернення: 15.01.2021).

16. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 15.01.2021).

17. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 15.01.2021).

18. Проект Концепції розвитку юридичної освіти. URL: http://kpo.rada.gov.ua/news/main_news/75465.html (дата звернення: 15.01.2021).

19. Типовий порядок проведення конкурсу на службу до поліції та/або зайняття вакантної посади : Наказ МВС України від 25 грудня 2015 р. № 1631. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0050-16#n4> (дата звернення: 15.01.2021).

20. Шаблистий В.В. Професійна юридична діяльність слідчого та дізнавача без юридичної освіти: міф чи реальність? ; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. URL: <https://dduvs.in.ua/2020/06/24/profesijna-yurydychna-diyalnist-slidchogo-ta-diznavacha-bez-yurydychnoyi-osvity-mif-chy-realnist/>

(дата звернення: 15.01.2021).

21. Шемелинець І., Грищенко К. 7 міфів про Концепцію розвитку юридичної освіти та кому вони вигідні. *DEJURE (DEMOCRACY, JUSTICE, REFORMS)*. URL: <https://dejure.foundation/library/7-mifiv-kontseptsii-rozvytku-pravnychoi-osvity> (дата звернення: 15.01.2021).

22. Щодо виконання вимог Закону України «Про нотаріат» : Лист Міністерства юстиції України від 30 вересня 2009 р. № 31-32/310. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_310323-09#Text (дата звернення: 15.01.2021).

*Аброськін В. В.,
кандидат юридичних наук,
ректор*

*Одеського державного університету
внутрішніх справ*

*Албул С. В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри
оперативно-розшукової діяльності
факультету підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції
Одеського державного університету
внутрішніх справ*